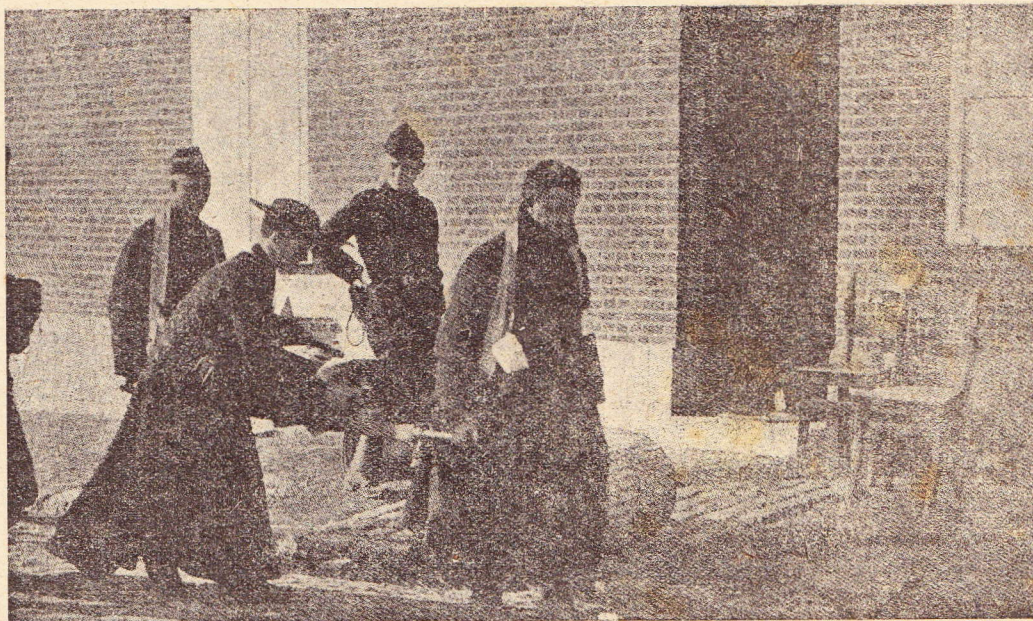




Belgische ambulanciers te Hofstade.

maar in die stad, door hare bevolking verlaten, viel het moeilijk getuigen van het gebeurde op te sporen, zoodat ik niet met zekerheid het getal der onder de Duitsche kogels gevallen inwoners van Aarschot kon te weten komen.

De stad was inderdaad bijna verlaten; alleen in de hoofdstraat was eenige beweging, daar er voortdurend opmarcheerende troepen doortrokken. In de zijstraten zag men hier en daar eenige families vóór den drempel hunner verwoeste woningen geschaard.

De beschrijving der uitgebrande stadswijken geeft slechts een zwakken indruk van de in die rampzalige stede aangerichte verwoesting; want zoo Aarschot gedeeltelijk vernield werd door brand, heb ik persoonlijk kunnen vaststellen, dat de stad geheel en al geplunderd werd.

Ik ben enkele op goed geluk gekozen huizen binnengegaan en heb hunne verschillende verdiepingen doorloopen; door de ingestampte vensters en deuren heb ik in vele andere binnenwoningen een blik kunnen slaan. Overal zijn de meubelen door elkaar geworpen, opengebroken, op ergerlijke wijze bezoedeld; de behangsels hangen aan flarden langsheen de muren, de kelderdeuren zijn opengewerkt; de kasten, de laden, al de bergplaatsen werden opengestoken en wat er in was medegenomen. Lijnwaad en de meest verschillende voorwerpen slieren over den vloer, ook een verbazend aantal ledige flesschen.

In de burgershuizen werden de schilderijen verhakkeld en verscheurd, de kunstvoorwerpen stuk geslagen. Op de deur van een dier woningen, een voornaam uitzierend eigendom, toebehoorend aan een dokter, kon men nog het volgende, half uitgewischte, met krijt geschreven opschrift lezen: « Bitte dieses Haus zu schonen da wirklich friedliche gute Leute... (get.) Ban-

nach, Wachtmeister ». Ik trad de woning binnen, welke, naar me gezegd werd, door Duitse officieren was betrokken geweest, en voor de elders gewoed hebbende verwoesting scheen gespaard te zijn gebleven, dank aan de bezorgdheid van een hunner.

Op den drempel reeds vestigde een flitsche wijnreuk de aandacht op honderden ledige of gebroken flesschen, die in de voorplaats, op de trap en tot op de open plaats voor den tuin verspreid en opgehoopt lagen. In de woonvertrekken heerschte onzegelijke wanorde; ik ging over een bed van verscheurde kledingstukken, van wolvlokken uit opengesneden matrassen neergegleden; overal wijd openstaande meubelen, en in al de kamers, dicht bij de bedden, nogmaals ledige flesschen. De eetkamer was er door versperd, dozijnen wijnroomers lagen en stonden verspreid op de tafel en de hoektafeltjes, omringd met verscheurde zetels en kanapeën, terwijl in een hoek van het vertrek eene piano met besmeurd klavier, als 't ware met den hiel ingestampt scheen te zijn. Alles scheen er blijkbaar op te wijzen, dat die vertrekken dagen en nachten het tooneel waren geweest van drankpartijen en gemeene slemperijen. Op de Markt bood ook het huis van notaris ... een dergelijk schouwspel, en, naar mij door een wachtmeester der gendarmerie verzekerd werd, die met zijne manschappen eenige orde in die verwarring poogde te brengen, is het evenzoo gesteld met het meerendeel der aan notabelen toebehoorende woningen, waar Duitse officieren hun intrek hadden genomen. »

De heer Orts vernam, hoe de Duitschers gansche legerwagens met hui van Aarschot naar de Maas gestuurd hadden.

Drie weken lang, immer verder doordringende, hebben de Duitse soldaten bijna al de hui-

zen in de stad uitgeplunderd, overal alles vernielende, wat hun begeerigheid niet wekte. Zij verweik, familiejuweelen, geld, alles was verdwenen.

De kommissie heeft ook in die dagen een brief ontvangen van mevrouw Tielemans, weduwe van den vermoorden burgemeester. Zij schreef uit het buitenland het volgende:

« De feiten hebben zich voorgedaan als volgt: rond vier uur namiddag, deelde mijn echtgenoot sigaren uit aan de voor de deur opgestelde schildwachten. Ik was met hem. Ziende dat de generaal en zijne adjudanten ons van op het balkon in het oog hielden, raadde ik hem aan binnen te gaan. Op dat oogenblik, naar de Markt gewend zijnde, waar ruim tweeduizend Duitschers hun kamp hadden opgeslagen, zag ik duidelijk twee kolommen rook opstijgen en zeer kort daarna knalde geweervuur; de Duitschers schooten op de huizen en overrompelden die. Mijn man, mijne kinderen en de dienstboden hadden nog amper den tijd in den kelder te vluchten. De Duitschers vuurden tot in de gangen. Na enkele oogenblikken van naamlooze benauwdheid, kwam een der adjudanten van den generaal naar beneden, zeggende:

« De generaal is dood; waar is de burgemeester? »

Mijn echtgenoot zegde me:

« Dat wordt erg voor mij. »

Terwijl hij vooruit trad, zegde ik tot den adjudant:

« Gij kunt vaststellen, mijnheer, dat mijn man niet geschoten heeft. »

« Dat geeft niets, hij is verantwoordelijk! » wedervoor de officier.

Mijn man werd meêgevoerd. Mijn zoon, die nevens mij stond, bracht ons in een anderen kelder. Dezelfde adjudant is hem mij komen ont-rukken, en deed hem met voetschoppen voor zich uitgaan. De arme jongen kon bijna niet meer voort. »

Kapitein-kommandant Robert de Wilde, van de artillerie, die later door dapperheid dezen graad verwierf, was getuige van de gevechten bij Over-de-Vaart, als waarnemer bij het geschut.

Op 10 September 1914 schreef hij in zijn dagboek (1):

« Het kanon buldert in de verte. Men strijdt ginds dus zonder ons. Wij klimmen op den top der molenwieken van Bonheiden. Al bosschen en nog bosschen, een toren en van tijd tot tijd een witte of zwarte wolk, welke snel verdwijnt, en dan een doffe ontploffing.

Wij doen eenige verkenningen. Niets..., geen vijand. Het nieuws is goed. De divisies die de vleugels aanvallen, drijven stilaan den vijand terug. Al zijn voorposten werden gedwongen te wijken.

De dag van 11 September rijst helder op, de zon schittert, de hoop bezielt ons. De vorderingen duren voort, al de eerste stellingen zijn genomen; de genie legt voetbruggen en bruggen

over de Dijle aan.

Onze infanterie is al op weg. Wij stijgen te paard en volgen op stap een bataljon van het 12° linie. Wij trekken door Keerbergen, waar wij den staf en eenige gevangenen ontmoeten. 't Is een goed voortteeken.

Wij gaan over de Dijle, bij Hansbrug, waar de Duitschers de brug opgeblazen hebben, maar onze genie heeft ze hersteld met lapmateriaal. Wij bewonderen in 't voorbijgaan een stapel trofeeën: geweren, ransels, bajonetten, tunieken, mantels, shako's, die getuigen zijn van ons sukses. Voorop ligt een Duitsch machinegeweer met vernielde raderen.

Wij bereiken Haacht. Het dorp is geheel verlaten. Op alle deuren leest men Deutsche opschriften: zij, die aanduidingen gaven van regimenten of korpsen, zijn zorgvuldig uitgevaagd geworden; maar we lezen nog: « Gute Leute, nicht brennen, nicht plundern ».

Pas zijn we Haacht binnen... zim, boem! Een granaat, een shrapnell, een hagelbui van granaten volgen elkaar op.

Pannen stuiven aan scherven weg, muren storten in onder een walm van roodachtig stof; een der mannen wordt het hoofd afgeslagen, een paard valt neer.

Ik vertrek voorop, met kolonel Jacques, kommandant der groep, zijn adjudant, kommandant Leclercq, majoor Hellebaut, een of twee verbindingsagenten. Wij bewegen ons langs de muren; de granaten vallen met somber geluid. We moeten er toch door, en zoo vlug mogelijk.

Wij verlaten Haacht en richten ons naar een hoogte, die ons geschikt toeschijnt voor een bezettingspunt.

Wij zijn er nog niet aangekomen, als een viervoudig dof geronk, dat steeds luider wordt, over ons hoofd gaat, en vier enorme zwarte rookwolken zich in een geweldige ontploffing verheffen.

Wij houden plotseling stil. Verduiveld! Dat zijn projektielen, die we nog niet kennen. Het zijn de eerste marmieten.

Wij rukken op naar het station van Haacht. Overal liggen Deutsche lijken, in de velden. Ze zien er vreeselijk uit, reeds opgezwollen door de zon, en geheel blauw. Ik sta stil achter een huis. Daar ligt een man, geleund op zijn ransel, mij aanstarend met groote oogen. Men zou zeggen, dat hij leeft. Maar, neen, hij is wel zeker dood. 't Is een sergeant van de infanterie der marine.

Halverwege blijven we bij een bosch staan, want 't zou gevaarlijk zijn er blindelings in te trekken. Wij willen een huisje bereiken, waar we veilig kunnen beraadslagen. Als we er aankomen... zdzdm!... Ik heb 'n buiging gemaakt; wij hebben allen 't hoofd gebogen, en wel met reden. De granaat ontploft vijftien schreden achter ons, op de plaats waar we zooeven stonden, en doodt een koe, die een oogenblik te voren nog drie van haar gezellinnen bekeek, welke met de pooten omhoog liggen.

« We zouden toch moeten weten of het station van Haacht bezet is », zegt ons de kolonel.

(1) « De Lierre à l'Yser — Mon journal de campagne. »



De Duitsche generaal Sixt von Arnim.

Ik fluister een woordje tot mijn vriend Glibert, de motorwielrijder van den kolonel.

« Wij gaan er heen, kolonel. »

De motorrijder Glibert en ik nemen een geweer, de fiets van een verbindingsagent, en weg zijn we!

De weg, de omgeving van het station, wordt hevig beschoten. De granaten ontploffen in de takken. Het gerucht maakt geen indruk meer op ons, we zijn er aan gewoon; wij trappen zoo snel we kunnen.

Eensklaps rijst van achter een boom een grijze uniform. Daar hebben we 't! Wij hebben ons te ver gewaagd of zijn in een hinderlaag gelokt.

Maar, neen, alvorens we ons hebben kunnen inhouden, is de man teruggevallen. Hij is te zwaar gekwetst om zijn geweer te kunnen schouderen. Wij bemoeien ons niet met hem.

Het station van Haacht wordt door marmieten omringd. We moeten er toch door, en, gebogen over ons machine, geraken we er door.

Het station is niet bezet, en, welk een verrassing! Luitenant Manguin, een der wakkerste officieren van het 12^e regiment, is vóór ons aangekomen!

Wat ons eerst te doen staat, is het opzoeken

dier duivelsche Duitsche batterij. Van achter den berm der spoorlijn speuren we door onze kijkers, en zonder veel moeite ontdekken we ze: een waar buitenkansje.

Gauw een schetsje, dat Glibert naar den kolonel brengt. Door dit eerste sukses ver stout, besluit ik nog verder te gaan.

» Pas op », zegt Manguin, « want de Duitsche schildwachten staan op 400 meter van hier. »

« Ik zal het wel zien! » roep ik hem toe.

Ik spring weer op de fiets en rijd den weg naar Over-de-Vaart op.

Op vier- tot vijfhonderd meter voor me, bemerk ik een wielrijder, die dezelfde richting volgt en wiens uniform ik niet kan herkennen. Ik wil het toch weten. Ik trap uit alle macht, om hem in te halen. Plotseling houdt hij stil en springt in een gat.

Dat opent me de oogen, en op mijn beurt werp ik me met mijn fiets in een gracht; achter een dikken boom haal ik mijn kijker uit.

O, schrik! Boven een loopgraaf zie ik een..., twee..., tien..., dertig..., veertig koppen van Duitschers; aan beide zijden van den weg andere loopgraven, ook vol vijanden. Zoo onderscheid ik een gansche stelling in een cirkelboog, die vermoedelijk de brug van Over-de-Vaart verdedigt.

Den tijd om eenige aantekeningen te maken, en dan moet ik aan den terugtocht denken. Ik trek er uit zoo goed als 't gaat, maar niet zonder de eer een salvo uit te lokken.

De bruten zouden me laten naderen hebben.

De kolonel en de majoor, op de hoogte der zaak gebracht, besluiten onmiddellijk het terrein vóór het station te bezetten, terwijl dadelijk de batterijen het zeer hinderlijk Duitsch geschut bestoken.

In de beide grachten terzijde van den weg rukt het voetvolk op. Stuk voor stuk, op stap en onder shrapnell-vuur volgen de batterijen.

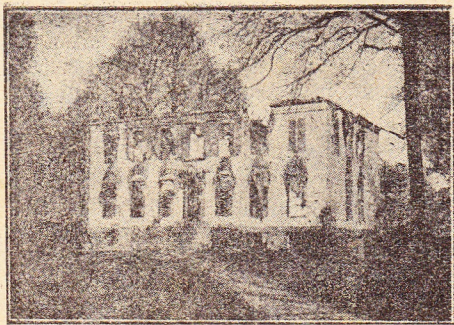
De projektielen bestrijken den weg en mannen vallen. Men zou zeggen, dat de Duitschers nauwkeurig de snelheid van onzen marsch kennen, want de granaten volgen met verwonderlijke juistheid. Eindelijk is men onder bescherming der bosschen en wordt het schieten moeilijker.

De gewonde van daar straks heeft, zonder twijfel, zijn krachten teruggekregen; hij grijpt zijn geweer en legt aan, maar een onzer kanonniers heeft het gelukkig gezien, springt van zijn kaisson en legt den Duitscher met den slag van een geweerkolf den schedel open.

Zonder al te veel verliezen, komt de groep aan het station van Haacht, trekt het voorbij en neemt stelling links en rechts van den weg, in een kleine laagte.

Van het dak eener verwoeste villa, die ons tot waarnemingspost dient, laten wij het vuur openen, en, in minder dan een half uur, schiet de Duitsche batterij niet meer.

Zij ziet er lief uit, de villa, waarin wij ons bevinden. Bewoond door een fabriekbestuurder, is ze gebouwd met al 't modern comfort; de Duitschers hebben ze zooeven verlaten, en wel in zulk een staat, dat wij dadelijk begrijpen, hoe



Verwoest kasteel te Eppegem.

de dagbladverslagen verre van overdreven waren.

Alles ligt overhoop: al de schuiven omgekeerd, de spiegels met revolvershots verbrijzeld, de portretten en schilderijen gescheurd, boeken op den grond geworpen, met afgerukte omslagen, een nieuw leeren valies aan stukken getrokken, de zetels opengesneden.

In de eetzaal is de tafel nog gedekt en staan half-ledige glazen op een tafelkleed, dat wit van kleur was, maar nu met potloodstrepen overkruist is: Duitsche overwegingen en handteekeningen. Hier en daar getuigen groote hoopen asch van den goeden smaak dezer heeren, alsook uitgebreide wijnvlekken van hun hardnekkige drinkpartijen.

Boven is de verwoesting nog grooter. Op de witte deuren lezen we de namen der laatste logé's. Al de kassen zijn geopend, de kleederen gescheurd, linnen ligt op den grond.

De Duitschers hebben zich in de badkamer gewasschen en hun vuil water staat er nog. Overal hebben ze gespuwd. Ze is schoon, de... « Kultur »!

Gansch de infanterie heeft zich in tirailleurlijn ontplooid en het geweervuur is in vollen gang. De mitrailleuzen tikken zonder verpooven en de artillerie mengt er haar ernstige stem bij.

Onophoudelijk komt versterking; als tirailleurs naderen de mannen snel, en over beetwortelvelden, door riet, komen ze de ledige plaatsen aanvullen, welke zich, helaas, reeds voordoen.

Maar de avond valt, en de Deutsche stukken zwijgen. We moeten dringend onze stellingen versterken, uit vrees voor een nachtelijken aanval. Wij kampeeren zonder vuur. De mannen graven snel vluchtige loopgraven.

Nu de schildwachten en de posten uitstaan, kunnen we, zoo er geen alarm wordt geblazen, aan eten en slapen denken.

Slapen, dat gaat altijd ergens; eten, is echter iets anders. We onderwerpen ons dus aan het regiem van konservern en beschuiten.

Men zegt mij, dat er in een verlaten huis een bed voor me staat. Ik ga naar boven en vind twee soldaten op mijn plaats. Zij hebben te dapper gestreden en slapen te vast, om mijn recht op te eischen.

Elders gezocht! In een andere kamer, op een hard stel veeren, want matras en dekens zijn

meegenomen, heeft de aalmoesnier het zich gemakkelijk gemaakt. Hij staat mij de helft af en, met een pak linnen als oorkussen en gerold in onzen mantel, slapen we dadelijk in.

Om 4 uur, den volgenden morgen — 12 September —, begint de veldslag met nieuwe hevigheid. De Duitschers hebben den nacht goed gebruikt en, langs hun linie, in alle huizen, in de schelven en in de boomen, machinegeweren opgesteld.

De infanterie kan niet meer vooruit. Bij elke poging tikken de mitrailleuzen en vallen er mannen, om niet meer op te staan.

Dat schieten is ontzenuwend en demoraliseerend. De slagen schijnen overal en nergens te klinken. Geen minste rook, geen vonk van een lichtschijn verraaft ze, en, naar den klank te oordeelen, zou men zeggen, dat de machinegeweren vlak bij staan.

Het voetvolk kan niet vorderen; eerst moet het terrein schoongeveegd worden.

Wij beginnen met stelselmatig alles neer te leggen, waar een mitrailleuze verborgen kan zijn.

Huizen barsten open, schelven geraken in brand en toch duurt het schieten voort.

We zouden wel moeten gelooven, dat ze in 't volle veld of tusschen de ruïnen staan.

Wij vallen dan de loopgraven aan en openen het vuur op 900 meter, gedeeltelijk met shrapnells, gedeeltelijk met granaten; wij onderscheiden heel duidelijk de Deutsche hoofden boven de loopgraven. De aarde vliegt in kluiten op, borstweringen hollen uit en de hoofden verdwijnen. Eenige stonden later verschijnen de hoofden weer, om te schieten. 't Zelfde spel.

Links en rechts vordert de aanval. Men ziet lange zwarte lijnen slingeren, die beurtelings vooruitrukken en neerzakken. Zij moeten zware verliezen lijden, want bij elken nieuwen sprong komen er bressen en onophoudelijk sluiten de rangen aaneen.

Een kogel fluit langs me heen en een machinegeweer neemt ons van terzijde onder vuur; onder onze voeten vallen de dakpannen in scherven.

De fusillade woedt nu in al haar hevigheid, en steeds komen nieuwe rangen de eersten versterken. De reserven komen in aktie en hoopen zich al dicht achtereen op. Zij naderen voortdurend.

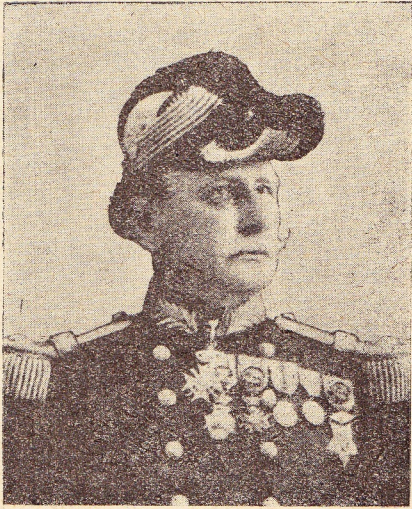
Brankardiers gaan rond, verheven in hun toewijding.

Een soldaat loopt als 'n gek; zijn vaart wordt trager; hij draait twee, drie maal rond en valt met het gelaat op de aarde.

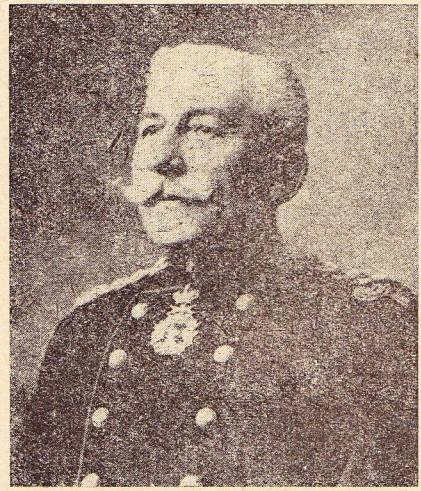
De verste patroeljen kruipen voorwaarts; die van de uiterste linkerzijde bereiken bijna het kanaal. Het geschut vuurt zonder onderbreking en hult de Deutsche loopgraven in stof en rook.

De vijand acht zijn toestand onhoudbaar en maakt van een oogenblik kalmte gebruik, om te trachten de brug van Over-de-Vaart te bereiken.

Een gansche loopgraaf rijst op en poogt al loopend in een nabijgelegen schuilplaats te geraken. Het vuur wordt snel heropend, verlengt



Generaal Baix.



Generaal Scheere.

zich en volgt hen. Elke granaat slaat een bres; de mannen vallen als konijnen, of wankelen, en worden door een nieuw salvo gegrepen. Steeds vermindert hun aantal; hun gamel of schop blinkt in de zon en werpt op hun lijk een lichtend punt.

De patroeljen zijn aan het kanaal.

Achter de eerste rangen staat de reserve. De artillerie braakt een laatsten hagel van projektielen uit. Men zal het geschut verlengen. Het vaandel wordt uit den koker gehaald en wappert in den wind. Het is een aangrijpend oogenblik! Met den kolonel aan het hoofd, zal het regiment chargeeren. De hoornblazers staan verzameld.

De kolonel heeft zijn sabel getrokken en vol geestdrift vuurt hij zijn mannen aan. Men heeft moeite hem te weerhouden.

En daar komt een order voor hem.

We moeten terugtrekken.

Wat?... Nu we op het punt zijn de zege te behalen! Wat haakt er dan, dat ons verhindert al de vruchten onzer dapperheid te plukken?

Er zijn inlichtingen ingekomen. Het tweede korps der Duitschers is met geforceerde marchen teruggekeerd; de Fransche divisies zijn niet aangekomen; de divisie links van ons kon niet, zooals wij, verder rukken. Wij hangen in de ruimte, zonder verbinding; we moeten achteruit.

Een sekte artillerie blijft, om den terugtocht te dekken, met bevel zich op te offeren. De troepen hervormen zich. De terugtocht gaat bij gedeelten. Wij moeten het slagveld verlaten, waar we de overwinnaars waren.

Wij vertrekken van het station van Haacht, dan uit Haacht zelf; vandaar trekken we weer over de Dijle. We zien Keerbergen terug en moeten hier op nieuwe bevelen wachten.

Het weer wordt, evenals wij, somber.

Op de zon volgt de regen, die weldra bij stroomen neervalt. De nacht daalt, en we moeten in 't water kantonneeren. Men schuilt de paarden, zoo goed en kwaad als 't gaat, in een denne-

bosch. Men kooft aardappelen, waarop wij ons als uitgehongerden werpen.

Doornat tot op de huid, slapen we op de roodetichels, want er is zelfs geen bos stroo. De wind blaast door den schoorsteen en het trekt rondom ons.

Welk een afschuwelijke nacht!

De infanterie brengt den nacht in de loopgraven door, onder den regen, en verdedigt het dorp Haacht. Na de gevechten mat dit geheel af. De Duitschers schieten al zeer vroeg met groot geweld. Men bemerkt het dadelijk, dat ze groote versterkingen hebben ontvangen. Gedurende den nacht heeft hun infanterie, van verse mannen voorzien, terwijl wij geen reserves meer hadden, voet kunnen krijgen in de bosschen, links van Haacht.

Van daar uit grijpt ze onze loopgraven aan. En, evenals wij gisteren met de artillerie, moet ook het voetvolk over de Dijle. Dan springt de Hansbrug en het wrakhout wordt door den vloed meegesleept.

Een auto-mitrailleur verdedigt nog eenigen tijd den weg en trekt dan terug.

De eerste Deutsche troepen bezetten reeds den anderen Dijle-oever. Zij overschrijden de rivier op voetbruggen, welke van te voren gereed gemaakt zijn en 20 tot 30 centimeter onder water liggen.

Wij moeten verder terug. Wij hebben niets meer te hopen. Zij zijn met tien tegen één.

Eenmaal voorbij Keerbergen, wordt het gevecht afgebroken. We moeten nu zoo gauw mogelijk binnen de versterkte omheining van Antwerpen zien te geraken.

Vermoeid, maar toch gelukkig onze zending vervuld te hebben — het 11^e korps, dat generaal von Klück zou gaan helpen, terug te roepen —, bereiken we Duffel.

't Is wel niet met de schitterende zege, waarop we hoopten, maar de algemeene zaak vóór alles! Wij vernemen met vreugde de overwinning aan de Marne en hoe wij er toe meegewerkt hebben.

Na de Duitschers een eerste maal bij Luik opgehouden te hebben, maakten we het nu aan de Franschen mogelijk ze te verpletteren. »

LIII.

DE TWEEDE UITVAL.

(Vervolg)

De moed der onzen. — De gevechten ten Zuiden van Mechelen. — De toestand te Mechelen.

Men beleefde in dezen veldslag vreeselijke uren.

Vóór Wygmaal, ten Noorden van Leuven, waar de fabriek van Remy op den landelijken achtergrond gansch een nijverheids-panorama afteekent, had de vijand het terrein ondermijnd. Onze rijen voetvolk hadden zich nauwelijks op dezen vulkaan gewaagd, of honderd kraters barstten open. De « torpedo's » spuwden met het vuur den dood en de mauve klaarte, die over de vlakke hing, werd bevlekt door groengele dampen en 't zwart stof der ontploffingen. Tal van onze soldaten vonden daar een vreeselijk einde, en toen Duitsche versterkingen van alle zijden met groot geschut aanrukten, moesten wij tijdelijk den strijd opgeven.

Bij Tremeloo verloor Koning Albert bijna het leven. Het dorp werd beschoten. Het muziek van het eerste regiment karabiniers, dat in kolonne marcheerde, was zoo juist bijna vernietigd door een granaat, die er ten volle ingeslagen was. Bijna op dat oogenblik komt de Vorst in een kleine auto aangereden, en voor de kerk stelt zich de staf der zesde divisie in een kring om hem op.

Het schijnt, dat de geallieerde militaire attachés verzocht hebben, den strijd nog vol te houden.

Zeër kalm, te midden van dezen storm, geeft de Koning uitvoerig zijn bevelen; dan stapt hij weer in de auto en verwijdert zich. Dadelijk daarna ontploft een granaat van 210 millimeter op de plaats, die de Koning en de staf zoo juist verlaten hebben, en werpt uit den grond een hoop aarde en keien op. De Koning wendde zelfs het hoofd niet om.

En de veldslag duurde voort.

De kanonniërs van een brigade der zesde divisie worden in den rook van de zware vijandelijke projektielen eensklaps verrast door een verwoede charge van dichte vijandelijke eskadrons, die hen als een bliksem op 't lijf vallen.

Het geweer grijpen, zich voor de stukken plaatsen en met vasten voet de ruiterorkaan afwachten, scheen voor deze dapperen een manoeuvr van het oefeningsplein.

Ze zouden zich aldus laten neerhouwen hebben, op hun kanonnen, zoo op dat oogenblik niet, als een uitkomst der Voorzienigheid, een auto-mitrailleur verschenen was, die de gansche charge neermaaide en deed ineenzinken in gruwelijke wanorde van bloed en kreten.

Zoo als door een wonder ontkomen, wilden

de artilleurs reeds hun stukken aanspannen, toen ze zich omtrokken zagen door een Duitse batterij, die hun van op korten afstand een bui van granaten zond.

Een oogenblik van aarzeling en alles zou verloren zijn.

Maar toen liet de majoor, die de groep aanvoerde, de kanonnen omdraaien, als gold het een program van een karoussel, richtte ze en deed in eenige salvo's de zes stukken van den vijand de lucht in vliegen. (1)

Laten we nu eens nagaan, hoe bij dezen tweede uitval de strijd ten Zuiden en Zuid-Westen van Mechelen gevoerd werd, en volgen wij daartoe het levendig verhaalde verslag van commandant Willy Breton, die vooral de lotgevallen van het tweede regiment jagers vertelt:

« Bij het uitvoeren van dit plan, vormde de 5^e divisie, evenals in den vorigen uitval, den rechtervleugel van ons leger. Terwijl het één detachement ten Westen van de vaart van Wilbroek liet, zou het opnieuw met het gros van zijn troepen ten Oosten van het kanaal de vijandelijke stellingen aangrijpen, op de linie Verbrande-Brug—Eppegem—Weerde, waarvan al de namen zooveel bloedige herinneringen te binnen roepen.

Den 9^e September, terwijl de krijgsverrichtingen op onzen linkervleugel begonnen met het bezetten, zonder slag of stoot, van de overgangsplaatsen op de Dijle en de Demer, verliet de 5^e divisie den vierden sektor en begaf zich naar het Zuiden. Behalve elementen van de eerste brigade, die langs het in asch liggende Kappellen-op-den-Bosch op Nieuwenrode aanrukten, sloeg het overige van de divisie naar het Westen af, en ging langs den rechteroever van het kanaal verder. Dan richtte de beweging zich recht naar het Zuiden, terwijl de 16^e brigade in den sektor in de nabijheid van de vaart opereerde, en de 17^e brigade Eppegem als doel koos.

Den volgenden dag had men voeling gekregen met de posten, door den vijand opgesteld op de linie Nieuwenrode—'t Sas—Spilbosch. Van het begin af was de strijd hevig. Op hunne hoede gesteld door de nederlaag, de eerste maal in den zelfden sektor geleden, hadden de Duitschers er zich zorgvuldig ingericht. Het oprukken van de jagers was nauwelijks vermeld, of een hevig vuur van de zware Duitsche kanonnen barstte los. En onmiddellijk was het een helsch geraas. Doch onze mannen lieten er zich niet door ontroeren. Niettegenstaande er een regen was begonnen te vallen, die den grond doorweekte, en de jagers, die om te vuren verplicht waren telkens neer te liggen, in ware modderklompen veranderde, waren de jagertjes door een duivelschen strijd lust bezeten, alsof de wind, die hun in het aangezicht zweefte, hun iets van den overwinningsroes had medegebracht, die ginder aan de Marne woei.

Tegen den avond van den 10^e September waren de vooruitgeschoven elementen van den vijand overal achteruit gedreven. Maar de jagers van de 16^e brigade bevonden zich dan te-

(1) Paul Crokaert: « L'Immortelle mêlée »

genover machtig ingerichte stellingen. Vóór hen, namelijk, strekte het beruchte Katte-Meuterbosch zich uit, met het kanaal langs den eenen kant en, langs den anderen kant, de groepen woningen, welke men bemerkt langs den weg die naar Eppegem loopt.

Twee dagen lang zou een hardnekkig en doodelijk gevecht deze plaatsen met bloed door-drenken. Op dit uur nog, kunnen de jagers, die deze gevechten beleefden, den vreemd klinkenden naam van Katte-Meuterbosch niet hooren uitspreken, zonder dat eene koude rilling hun langs den rug loopt.

Op 11 September begon de aanval van de jagers tegen dit standpunt en omstreken, waarvan het bezit van zeer groot belang was voor het beveiligen van de rechterflank van het offensief, dat door de onzen tusschen het kanaal en de Zenne gedaan werd. De compagnie Hellin, op het kanaal, aan 't Sas opgesteld, beschermde er de buitenflank van den aanval. De aanvoerder, die door een ontplofbaren kogel zwaar gewond werd, ontsnapte slechts bij mirakel aan den dood.

De artillerie van de brigade, van uit de omstreken van Laar, beschoot hevig de boschkanten, die men aan den vijand ontnemen moest. Het lawaai van de batterijen, die langs beide zijden donderden, werd weldra ooverdoovend. Een hardnekkig gevecht kondigde zich aan. Men moest inderdaad al de dapperheid van de jagerkens bezitten, om ten aanval te stormen over een bijna onbedekt terrein, dat langs alle kanten bloot stond aan een hevig geweervuur en als besproeid werd door de stralenbundels van onzichtbare machinegeweren, waarvan het akelige geklapper zelfs de dappersten den dood nabij doet voelen.

Prachtig ondersteund door hunne batterijen, rukten de jagers steeds vooruit.

« Wij zullen ze daar wel uit krijgen, uit dat Katte-Meuterbosch », zegde een van hen, een spotvogel, die steeds, met een aardigheid op de lippen, zelfs in de moeilijkste omstandigheden, zijne makkers aan het schaterlachen wist te brengen.

Hij zegde overigens de waarheid. De vijand werd uit zijne schuilplaats verjaagd. Maar al te veel van de jagers bereikten, helaas, nooit het bosch. De rangen van onze dapperen waren vreeselijk gedund. Men wachtte den nacht af, om de dooden op te rapen. Integendeel, aan de hulpposten kwamen de gewonden zich steeds in grooter getal melden. Het gevecht was insgelijks zwaar geweest voor de jagers van de naburige brigade, die vóór Eppegem den vijandelijken weerstand hadden overwonnen, zonder er echter in te slagen het dorp zelf in te nemen.

De algemeene aanval moest den 12ⁿ September voortgezet worden. Maar dien dag kon men, van het begin af, merken dat de vijand aanzienlijke versterkingen in het gevecht had gebracht. De Duitschers, die tot op dat oogenblik verplicht waren te wijken op bijna al de punten van het gevechtsfront, dat zich van af Vilvoorden tot onder Leuven uitstreckte, hadden, behalve de divisie die uit het Noorden teruggeroe-

pen was, ook nog uit al de hoeken van het land de beschikbare garnizoenen doen samenstroo-
men.

Sterk door de getalsovermacht, die zij aldus verkregen hadden, en door den steun van hunne talrijke zware artillerie, gingen zij op hunne beurt tot den aanval over. Die dag werd gekenmerkt door gevechten van buitengewone hevigheid.

In den sektor van de 5^e divisie hield echter het offensief daarom niet op. Het werd krachtig doorgezet naar Eppegem, evenals naar Weerde, waar de 17^e brigade wonderen van dapperheid verrichtte. Op het front van de 16^e brigade deed de vijand pogingen, om opnieuw het Katte-Meuterbosch in bezit te krijgen en onzen aanval in de flank te bedreigen. Maar de jagerkens van Bergen, die bevel hadden gekregen om stand te houden, klampten zich met heldenmoed aan hunne stellingen vast. Aan den Zuidelijken zoom van het bosch en op het naburige terrein, tot dicht bij Eppegem ontplooid, boden zij hardnekkig weerstand, onder het bombardement en het geweervuur, ongevoelig voor de verliezen, die nochtans steeds zwaarder werden.

Een krachtige steun werd hun overigens gegeven door de flinke medewerking van de batterijen der brigade (de groep van kommandant Reynaert), en die van de machinegeweren, op dat oogenblik onder bevel van luitenant Clooten. Hunne bedrijvigheid, vereenigd met die van het geweervuur, maakte bloedige gapingen in de Deutsche rangen. En als men zooveel vijanden zag vallen, dacht men minder aan zooveel van de onzen, die reeds hun laatsten slaap sliepen.

De dood van luitenant Clooten vormde nochtans een bijzonder pijnlijke episode. Met al zijn jeugdigen hartstocht, had de dappere officier voortdurend den moed van zijne mannen aange-wakkerd. Zijne heldere stem klonk vast en vol vertrouwen, hoog boven al het geraas uit:

« Vooruit! de jagers! Volhouden! Schiet zo neer! »

Onverschillig voor het gevaar, en als wilde hij den dood trotseeren, stelde hij zich voortdurend bloot, liep van de eene groep mitrailleurs naar de andere en juichte de mannen toe, wanneer zij door een goed gemikt vuur den vijand neermaiden. Het was juist op het oogenblik, dat hij zijne mannen met een laatste « Bravo! » toejuichte, toen een kogel hem in het midden van het voorhoofd trof. En bij de angstige mannen, die toesnelden op den heldhaftigen, reeds door den dood verstenen officier, snikte een kleine jager hartstochtelijk:

« Zij hebben mijn luitenant gedood! Zij hebben mijn luitenant gedood! »

Behalve haar aanvoerder, verloor de sekte machinegeweren van luitenant Clooten, den sergeant-fourrier Richard; de twee stukoversten, de sergeanten Cloots en Lacroix, waren gewond; twintig mannen op de twee-en-twintig bevonden zich op het einde van den dag buiten gevecht. Soldaat Decquévy, een van de roemrijke verminkten van de sekte, zal later kunnen zeg-



De Duitsche barbaren aan 't werk. — Hoe zij, in Oogst 1914, Aarschot binnenvielen en plunderden.

gen, dat hij daar de meest spannende oogenblikken van zijn leven heeft gekend.

In het Katte-Meuter-bosch was de toestand hachelijk geworden, onder de steeds heviger drukking van den vijand. Het bataljon van majoor Delbauve was namelijk, aan den Zuidelijken zoom, van nabij blootgesteld aan een hevig vuur, en bovendien aan het snelvuur van een Duitsche sekte artillerie, die, beschut door een dekking, op nauwelijks 800 meter van 't bosch was komen stelling nemen. Hare granaten, die de door de jagers bezette stellingen letterlijk

stuk schoten, woedden vreeselijk in onze rangen.

Onder de bevelen van zijn dapperen overste, die daar zijn eerste wonde zou ontvangen, hield het bataljon nochtans stand. Maar opdat deze weerstand nog langer zou kunnen duren, was het dringend noodig aan de jagers den onmiddellijken steun van onze eigen artillerie te bezorgen. Het is toen, dat het tweede stuk van de 84^e batterij (kapitein Cheville), onder bevel van luitenant Mignon, zijne stellingen verliet, om zich in allerhaast naar het bosch te begeven,

en zich daar, met vermetele dapperheid, aan den zoom zelf in batterij te stellen en een helsch vuur te openen. Dit bliksemsnelle ingrijpen had den gewenschten uitslag. Het ontlaste bataljon Delbauve kon stand houden en onwrikbaar zijn loopgraven behouden.

Zijne verliezen waren, helaas, zeer zwaar. De tweede compagnie, onder kapitein Van Steenkiste, had niet minder dan veertig man verloren; zijn eenige officier, behalve den kommandant, de heel jonge luitenant Letellier, werd door een kogel vlak in het hart getroffen, op het oog-

blik dat hij zich over een stervende meende neer te buigen, om hem te troosten. Anderzijds had luitenant Ampigny insgelijks den dood in deze bloedige ontmoeting gevonden.

Anderzijds kostte het ware offer, gedaan door het dappere stuk van luitenant Mignon, ook zware verliezen: een brigadier gedood, twee kanonniers zwaar gewond, negen paarden buiten dienst. Zijne zelfverloochening werd later erkend door het recht, om den naam « Katte-Meuter-Bosch » op zijn schild te schrijven, wat zijn rechtmatige trots uitmaakte.

De inspanning, welke men van onze jagers gevegd had, liep gelukkiglijk ten einde. Inderdaad, den 13ⁿ September, toen de vijandelijke drukking nog heviger werd en men de zekerheid verkreeg, dat de Duitschers, wel verre van troepen naar Frankrijk te kunnen sturen, hunne effectieven vóór Antwerpen nog hadden moeten versterken, besloot het Belgisch kommando, dat zijn doel bereikt achtte, het gevecht af te breken.

De terugtocht geschiedde zonder hindernis. De jagers keerden denzelfden avond terug tot hunne stellingen, in de bescherming van de vesting, onder een plassenden regen, nat tot op de huid, uitgeput en beslijkt, zeker zwaar beproefd door het geweldige gevecht, maar bewust aan den vijand ongemeen hevige slagen te hebben toegebracht.

Na deze moeilijke dagen hadden de troepen wel wat rust verdiend. Maar verplicht lijk zij waren, om deel te nemen aan het bewaken van en het toezicht over den vierden sektor, konden onze jagers slechts eenige zeldzame oogenblikken werkelijke rust genieten. De posten, die vóór de fortelinie waren opgesteld, waren rechtstreeks in aanraking met die van den vijand, en er ging geen dag zonder schermutselingen voorbij.

Ondanks dat, heerschte er bij de jagerkens steeds dezelfde opgewektheid en goede luim. Al droegen zij ook het spoor van de vermoeienissen en kneuzingen van een veldtocht, die nu reeds bijna twee maanden duurde, zagen zij nochtans de toekomst met vertrouwen te gemoet. Men wist, dat generaal Joffre de Duitschers een bloedige nederlaag had toegebracht en ze voortdurend op de hielen zat. Nog een weinig geduld, en de Bondgenooten zouden de Moffen, die daar vóór Antwerpen genesteld waren, er wel doen uitmuizen. En met de overtuiging, dat de reusachtige vesting oninneembaar was, hield dit vertrouwen bij iedereen den moed hoog. »

Mechelen lag al dien tijd in een zeer ongelukkige positie, tusschen de Antwerpsche stelling en de Deutsche linie. De stad was door de bevolking ontruimd en had voortdurend veel van de beschieting te lijden.

« De Duitschers », schrijft de Amerikaan Al. Powell, toen een onzijdig toeschouwer, « verre van de prachtige kathedraal en haar hoogen toren te ontzien, schenen er juist een boosaardig genoegen in te vinden, hun vuur op het eervwaardig gebouw te richten. De groote wijzerplaat, de grootste van België, werd vernield; de beroemde brandglazen verbrijzeld of beschadigd; granaten boorden door het dak en de muren.

Daar er op dat oogenblik geen Belgische troepen in Mechelen waren, wat de Duitschers heel goed wisten, scheen dit bombardement eener open stad en de vernieling van zijn historische monumenten mij bijzonder wreede daden toe, door geen enkele militaire noodzakelijkheid vereischt.

Maar het spreekt van zelf, dat deze verwoestingen deel uitmaakten van de Deutsche politiek der schrikäänjaging. Met de slachting van Bur-

gers vormden zij het rantsoen, door België te betalen, als kastijding voor den weerstand jegens den overweldiger.

Om nauwkeurig de schade na te gaan door de stad en vooral door de kathedraal geleden, bracht ik te Mechelen, tusschen twee beschietingen in, een vluchtig bezoek.

Daar de straten te eng waren, om onze auto toe te laten te draaien en ons vlug terug te voeren, stelde mijn chauffeur voor, achteruit te rijden. Ik hield me in den bak, om met mijn kijker zorgvuldig te onderzoeken, of er geen Duitschers in 't zicht waren.

Ik herinner me niets meer lugubers, dan dezen vluchtigen uitstap.

De stad lag daar even zwijgend en verlaten als een kerkhof: geen menschelijk wezen te bespeuren. En terwijl we met de meeste voorzorgen door de bochtige straten reden, weerkaatsen de ledige huizen met treffende getrouwheid de trillingen van onzen motor.

Wij bereikten het plein, waar de kathedraal verrijst, toen een granaat over de woningen huilde en met vreeselijk geweld de bovenverdieping van een nabijstaand huis openreet. De gevel van dit gebouw viel bij ons in, met een stortvloed van steenen en kalk. Wij wachtten niet naar de rest. Nooit verliet een auto met meer duizelingwekkende vaart Mechelen.

Helaas, in onze haast doodden wij den laatsten bewoner der stad, omgeworpen en verpletterd door onze wielen: een grooten hond. »

Toch vergiste de schrijver zich, waar hij meende, dat er geen bewoners meer te Mechelen verbleven. Juist in die dagen was er weer een vrij aanzienlijk aantal teruggekeerd.

Reeds den 25ⁿ Augustus had burgemeester Dessain er op aangedrongen, de kunstschaten in veiligheid te brengen. Maar hoe ging het toen! 't Was de eerste beschieting.

Juist dien dag moest de plechtige uitvaart plaats hebben voor den overleden Paus Pius X. Daar de kardinaal naar Rome geroepen was voor het konklaaf, zou Mgr. De Wachter den dienst celebreren. In de middenbeuk der kathedraal stond een groote katafalk, met de lijkbaar en de pauselijke tiaar, alles omringd door talrijke waskaarsen.

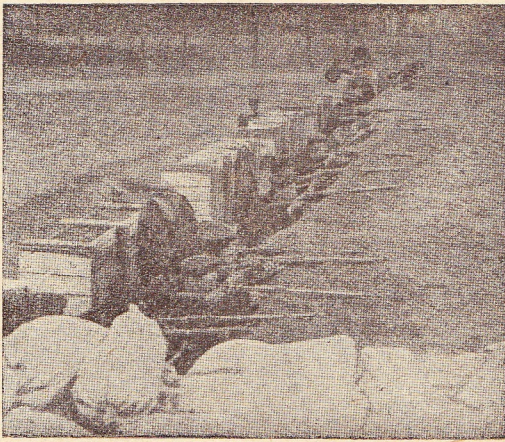
Doch daar huilden voor de eerste maal de granaten over de stad, en men was wel gedwongen de plechtigheid uit te stellen. Zij had den volgende dag plaats. Er waren slechts weinig aanwezigen; zelfs de luiders ontbraken en de klokken zwegen. Men hoorde alleen de zware stem van het geschut.

Wie dacht toen aan de redding van kunststukken? Men was om 't eigen leven bezorgd.

Maar na de eerste ontzetting kwam er kalmte in veler geest, en eenige kloekmoedige mannen konden dan hulp verkrijgen, om kostbaarheden in veiligheid te brengen.

De eerste beschieting bewees immers al genoeg, dat de vijand niets zou ontzien.

De E. H. Deken Delaet, die te Mechelen gebleven was, zorgde er voor, dat eenige dagen later de relikwiekas van Sint Rombouts en het mirakuleus afbeeldsel van O. I. Vrouw van Mi-



Britsche mariniers in de loopgraven.

rakelen en de kostelijke misgewaden vervoerd konden worden. Een wagen bracht alles heen, vergezeld door een deken, bleef 's avonds te Duffel, en vervolgde 's anderdaags de reis naar Antwerpen.

't Was wel het verleden, dat weer heden werd. In de zestiende eeuw, in den Franschen tijd, had men 't zelfde moeten doen, en de heilige voorwerpen eveneens verborgen.

Van Dyck's gewrocht « Christus aan het Kruis » was uit de kathedraal in een kelder beveiligd. Maar 't was noodig meer algemeene maatregelen te nemen. Immers steeds grooter werd het gevaar voor Mechelen, zooals het daar onbeschermd lag, tusschen de Duitsche stellingen en 't fort van Waalhem. Was daar bovendien niet het gruwelijk voorbeeld van Leuven, met zijn zoo schandelijk verwoeste bibliotheek?

« Dank aan den E. H. Barbé, onderpastoor van Sint-Jans, te Mechelen, die zich op bijzondere wijze heeft weten te onderscheiden gedurende die droevige dagen van roof en vernieling », schrijft de heer Frans Verhavert, koster der Metropolitane kerk, te Mechelen (1), « zijn niet alleen de kunststukken van Sint-Jans, maar ook die der andere kerken van Mechelen gespaard gebleven.

De heer Willem Verelst gelastte zich den heer Poulet, Minister van Schoone Kunsten, te gaan vinden, om den onderpastoor Barbé te machtigen de kunststukken, die hij noodig achtte in bewaring te mogen brengen, en tot het vervoer daarvan personeel van het leger te mogen gebruiken.

Reeds hadden zij de handen aan 't werk geslagen, toen de autos der heeren Deckers en de Keersmaeker, van Antwerpen, hun het vervoer kwamen vergemakkelijken.

Zij voerden weg, uit Sint-Romboutskerk: « Christus aan het Kruis », door Van Dyck; de oude antieke schilderijtjes der « Legende van den H. Rumoldus » en der « Orde van het Gulden Vlies ».

(1) « De Duitschers te Mechelen 1914-1918. Uit het dagboek van een Mechelaar. »

Uit de kerk van O.-L.-Vrouw over de Dijle: « De wonderbare Vischvangst », door P.-P. Rubens; « O.-L.-Vrouw van Zeven Weeën » en nog vele andere voorwerpen die in gevaar waren, daar de kerk open lag.

Uit Sint-Janskerk: « De aanbidding der Wijzen », door P.-P. Rubens; « Christus aan het Kruis » en de « Boodschap », door denzelfden meester, met nog vele andere kunststukken van groote meesters.

Uit de kerk van het Begijnhof, de schoone ivoren « Christus », een kunststuk van groote waarde, door Duquesnoy.

Uit het oud Schepenhuis werden ook verscheidene boeken en schriften van groot belang in verzeekerde bewaring gebracht.

De kathedraal had alreeds veel geleden: stukken ijzer, steen en glas der vensters lagen overal op het koor uitgespreid.

Bij het tweede bombardement waren verschillende priesters, deel makende van het Roode Kruis, in Sint-Romboutskerk de H. Mis aan 't lezen. De beschieting werd zoodanig hevig, dat zij allen verplicht waren het H. Sakriflicie te staken en in de kelders van het verwarmings-toestel te vluchten, om ongelukken te vermijden. Vensters en altaars, waar de H. Mis gelezen werd, vlogen aan stukken, zoo hevig beschoot men Sint-Romboutskerk. Eenige van die priesters zijn dan met der haast in misgewaad naar het Groot-Seminarie gevlucht.

Half September werden maatregelen genomen om de middenbeuk en de zijbeuk met een groot schutsel in hout, tot tegen het gewelf, af te sluiten en in al de vensters voorloopig wit glas te zetten, om dit deel der kerk tot de goddelijke diensten te kunnen gebruiken.

't Gothieke altaar der kapel van O.-L.-Vrouw van den H. Rozenkrans zou dienen voor kooraltaar, en een troon voor Zijne Eminentie den Kardinaal zou aan den eersten pilaar, links van het altaar, worden geplaatst. Men zou ook een gestoelte plaatsen voor den koordienst der Z.Z. E.E. H.H. Kanunniken. »

Maar half September namen juist de vijandelijkheden een scherper karakter aan en moest men al de werken staken en zich zelf vlug in veiligheid stellen.

Maar daar was zooveel, dat men niet wegbergen kon, zooveel kunst, die onbarmhartig aan 't schroot blootgesteld was.

We zullen na de nog volgende beschieting en brandstichting zien, hoe zwaar Mechelen geleden heeft.

Het bestuur van het Bisdóm werd in September overgebracht naar Antwerpen en zetelde in de woning van Mgr Cleynhens, pastoor-deken der O.-L.-Vrouwerk.

Op 20 Augustus was Kardinaal Mercier langs Gent naar Rome vertrokken, om deel te nemen aan de verkiezing van een nieuwen paus. In begin September keerde Zijn Eminentie over Frankrijk terug, en verbleef te Antwerpen, ook veel te Mechelen.

Bij den aanval van 27 September, te Mechelen, begaf de kardinaal zich naar Antwerpen: hij verbleef er gedurende 't gansche beleg en



Type van Duitschen officier.

de beschieting, tot na de overgave.

'Zoo was Mechelen daar overgeleverd aan al het geweld van den oorlog.

We zullen weldra beschrijven, hoe op 28 September de vijand bezit nam van de stad en hoe hij er zich gedroeg.

Dat hij al deze gevechten vele soldaten wonderlijke avonturen hadden, is te begrijpen. In den strijd werden ze van hun regiment afgeslagen, doolden tusschen Duitsehe patroeljen, schuilden op boerderijen of in hooimijten en trachtten het leger terug te vinden.

't Zijn ook episoden uit den oorlog, en voor zoover het België betreft, is het volledigheds-halve wel de moeite waard er nu en dan een te verhalen.

Zoo had ik een kennis, van wien we langen tijd niets meer hoorden en dien we reeds als vermist beschouwden. Zijn familie ook vreesde, dat hij tijdens dien tweeden uitval gesneuveld of misschien gevangen genomen was, tot hij op zekeren dag gezond en wel verscheen.

Hier volgt het verslag van zijn avonturen, dat ons een kijkje geeft op die woelige dagen, al is het ditmaal niet van het slagveld zelf.

Hij streed aan de Demer en werd, evenals anderen, van zijn compagnie afgeslagen, zoodat hij in de linies der Duitschers verdwaalde. Het was nu zaak niet gevangen genomen te worden.

R. D..., zoo zullen we hem met de beginletters van zijn naam aanduiden, verborg zijn wapens en begaf zich vlug naar een boerderij, waar hij zijn uniform voor een burgerkostuum verruilde.

Raar toegetakeld, o. a. met twee verschillende kousen aan de beenen, vervolgde hij zijn tocht, in de hoop, nog bij zijn regiment te geraken. Op weg naar Lier, stuitte hij op Duitschers, die hem bij den kraag grepen.

« Gij zijt soldaat! » riepen ze.

De Belg ontkende.

« 'k Ben een arme doolaar », zei hij. « Ik kom van Mechelen. Mijn vrouw en kinderen zijn naar Nederland gevlucht, en ik wil naar hen toe. »

Maar de Duitschers geloofden hem niet.

« Mee met ons! » klonk 't bevel.

R. D... werd in een kelder gestoken, waar reeds een boer, diens broer, vrouw en dochter gevangen zaten. Een Feldwebel en eenige manschappen moesten de burgers bewaken.

« Braaf zijn hier », zoo lichtte hij den nieuwen gast in. « Braaf zijn of... » Hij maakte een weisprekend gebaar met zijn geweer.

De Belgische soldaat was hier de zwakste, en wie niet sterk is, moet slim zijn; hij besloot dus list te gebruiken.

Zijn hoofd ontblootend en buigend tot den grond, bevend over gansch zijn lichaam, stond hij tegenover den Feldwebel, en zei op treurigen toon:

« O, meneere, ik zal niets kwaads doen... Ik zal braaf zijn. Ik was op weg naar Nederland, mijn vrouw en kinderen zijn daar. Wat zullen ze ongerust zijn! We hebben al zooveel ongelukken ontmoet. »

En R. D... hing een treffend verhaal op van zijn avonturen.

De Feldwebel dacht zeker aan zijn eigen gezin. Hij scheen tot in de ziel getroffen. Tranen pielden in zijn oogen.

Hij tikte den gevangene op den schouder en zei vriendelijk:

« Ja... gij braaf... terug naar vrouw en kinderen. Wees maar niet bang. Daar is stroo... Slaap wat. »

Ook andere soldaten toonden zich vriendelijk. Ze gaven de gevangenen appels.

R. D... legde zich neer.... Slapen kon hij wel niet, maar toch was 't lichaam afgemat.

Eensklaps vloog de deur open. Twee nieuwe gevangenen, ook Belgische soldaten, maar in uniform, werden in den kelder geleid. En waarlijk ze behoorden tot hetzelfde regiment als R. D.... Deze voelde den schrik in het lijf slaan. Als ze hem herkenden en in hun verrassing verrieden door een uitroep!

En ja, een der mannen herkende R. D....

« Een maatje », zei hij tot zijn vriend. « Daar, die in burger.... Hij is van ons regiment, van 3/2. »

R. D... vond zijn toestand hachelijk. Als de Duitschers achter de waarheid kwamen, zouden ze hem natuurlijk fusilleeren als spion.

Daarom maar stout gesproken.

« Ik soldaat? » vroeg hij.

« Ja », antwoordde een der beide militairen.

R. D... trok zijn kleeren open.

« Is dat een uniform? »

De Feldwebel scheen niets gehoord te hebben. Tenminste hij lette toch niet op het gesprek.

De soldaat, die mijn vriend herkend had was een lage kerel. Hij kon niet duiden, dat een lotgenoot meer kans op invrijheidstelling had dan hij, want, toen de goedge Feldwebel door een nieuwen surveillant was afgelost, vroeg de militair om hem buiten iets belangrijks te mogen zeggen.

R. D... voelde zijn hart bonsen. Hij begreep

wat er nu zou gebeuren, en had den lafaard wel te lijf willen vliegen.

Maar den « onnoozelaar spelen » was in zijn geval het beste. Zijn vermoedens bleken juist. Eenige oogenblikken later, kwam een lange officier met den Feldwebel, die eerst met de bewaking gelast was, in den kelder...

« Hier! » gebod hij R. D...

Deze naderde, nam onderdanig de pet in de hand, boog en zei met tranerige stem:

« O, meneere, doe me toch geen kwaad...! Ik wilde naar Nederland ».

De officier haalde de schouders op. Och, elk oogenblik kwam men hem lastig vallen met spionnen-geschiedenissen en steeds liep het onderzoek op niets uit.

« Ga maar liggen », zei hij tot R. D., waarna hij met den Feldwebel vertrok.

R. D... viel eindelijk toch in slaap. Door een groot gerucht werd hij gewekt. Duitschers traden lawaaierig binnen en tierden: « Hier... Kom hier! »

R. D... stond op.

« Neen, gij niet! » klonk het. « De militairen... »

De twee Belgische soldaten werden weggeleid en R. D... gevoelde zich rustiger. Maar nieuwe gevaren konden komen.

De overige gevangenen moesten nog in den kelder blijven. Daar buiten werd geweldig geschoten.

Wat later kwam er bevel, ook de burgers weg te voeren. De boer had een kar met meubelen mee. 't Paard werd ingespannen.

De dochter van den boer fluisterde R. D... in het oor: « Gij zijt soldaat ».

« Waarom denkt ge dat? »

« 'k Weet het... Toen die officier gisteravond binnen kwam, stond hij dicht bij mij met dien anderen te babbelen. Ik verstond er genoeg van om te hooren, dat de Feldwebel voor u ten beste heeft gesproken. Een der soldaten had u verraden. De Feldwebel geloofde niet, wat ze zeiden, of wel hij wilde u uit medelijden redden. Ge moet niet bang zijn van ons. Wij zullen zwijgen »

« Waar zouden we nu heengaan? »

« 't Schijnt naar Heyst op den Berg ».

De gevangenen werden inderdaad in die richting gevoerd. Ze ontmoetten talrijke troepen met wagens, kanonnen en krijgsmateriaal, geladen op karren met breede wielen, dan motorwagens, auto's, veldkeukens.

De Duitschers waren goed gehumeurd, zongen en lachten, als gingen ze naar een kermis in plaats van naar de bloedige Demer. In een dorp, voor Heyst op den Berg, hadden ze in de boomen stroopoppen in Belgische uniformen gehuld, gehangen: een grenadier, een piot, enz.

R. D... moest in zijn rol blijven... Anders, die beschimping, O, hij had den Duitscher wel willen toeschreeuwen: « Dat kleine leger heeft u dikwijls geklopt en al uw plannen in de war gestuurd! »

De gevangenen kwamen aan een plaats, waar de weg bijzonder versterkt was met plankieren

en beton. Uit de gesprekken der schildwachten ving R. D... op, dat daar zwaar geschut zou geplaatst worden, om Antwerpen's forten te beschieten en nu had de Belg gaarne spion willen zijn, om deze mededeeling over te brengen. Maar hij was een weerloos gevangene.

Eindelijk kwamen de burgers, wier aantal nog vermeerderd was, ter bestemming. Soldaten omringden hen en deelden appels uit. De ongelukkigen werden in een bewoond huis bij het station gebracht en de mannen van de vrouwen gescheiden.

R. D... moest al dadelijk aan den arbeid. Men spande hem voor een kruiwagen en twee militairen vergezelden hem naar 't dorp.

De soldaten traden met hun gevangene een winkel binnen. Ze namen er potten en pannen; in een anderen haalden ze koffie, meel, suiker, enz., en alles werd op den kruiwagen geladen.

De militairen wilden eens pret hebben met den weerloozen burger. Ze staken hun handen in een bak krenten en riepen tot R. D... « Mond open! »

R. D... moest de krenten inslikken op gevaar af te stikken. En altijd voort laadden de Duitschers hem den mond vol. Hoe de winkeliers aan hun geld kwamen, kon onze vriend niet vertellen; hij heeft niets zien betalen en ook geen bons bemerkt.

Het drietal vertrok dan naar het magazijn van het station. Daar werden allerlei kisten en koffers opengebroken en onderzocht.

Een baal rijst werd afgekeurd, een andere meegenomen. Zoo ging het met verschillende eetwaren.

De gevangenen kregen dien dag goed eten, o.a. overvloedig vleesch. Groote stukken vleesch werden weggeworpen. R. D... won zoo het vertrouwen van zijn vijanden, dat hij zelfs ordonnance werd van eenige officieren. De dagen gingen voorbij met heen en weer te loopen van het dorp naar het station. Zekeren morgen moest D. aan 't station een grooten foorwagen helpen laden. Eensklaps naderde een groep Belgische karabiniers. R. D..., in zijn rol van onnoozelaar, zei tot een der Duitschers: « Dat zijn zeker geen soldaten, die kleine mannetjes ».

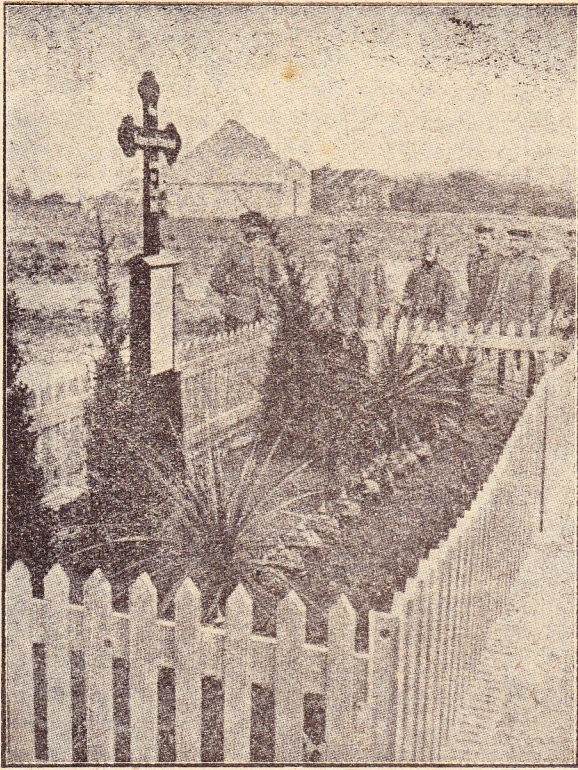
« Ja, ja, vervaarlijke, blauwe duiveltjes zijn het. Ze schieten verwonderlijk juist ».

R. D... kon weer herkend worden, zoo eenige dier karabiniers, welke een verwoeden weerstand boden, gevangen werden genomen. Als een vriend hem herkende... Och, een enkele uitroep van verbazing ware genoeg om hem te verraden.

Gauw een plan verzonnen, om vandaar weg te komen. Uit den vroegeren veldtocht had hij nog een wonde aan den rechtersvoet.

Hij hinkte, trok een pijnlijk gezicht, ging naar de schildwachten achter de strijders, die hem nog verder achteruitjoegen.

R. D... vertelde zijn list aan de dochter van den boer. « Ge moet 't nog beter doen », zei deze. « Kom hier... kijk zóó. » Ze bond een dikke, witte vod om den voet, dan de kous er over



Graf van gesneuvelde Duitschers te Mechelen.

en de quasi-gewonde kon zelfs zijn schoen niet meer aan krijgen.

« Wat scheelt er? » vroeg een Feldwebel... « Gewond aan den voet ». « Rust dan wat! » klonk het terug.

Kort daarop een order: de gevangenen naar Leuven. Met die verrassingen der blauwe duiveltjes scheen men 't nog niet al te veilig bij Heyst te vinden.

De reis geschiedde per trein. Langs de spoorlijn zagen de gevangenen 't overblijfsel van twee wilde treinen, die de Belgen tegen elkaar hadden laten rijden, om de lijn te versperren. Ze lagen nu ter zijde, de locomotieven omgekeerd, de wielen omhoog, de waggons in stukken; kortom, een warboel van verwrongen ijzer en brokken hout.

De ongelukkigen vreesden naar Duitschland gestuurd te worden. Op raad van R. D... zouden ze schreien en zich zeer neerslachtig voordoen. Ze werden te Leuven naar de Kommandatuur geleid. R. D... moest de laatste bij de oversten komen. « Uw papieren? » vroeg men. « Meneer, 'k heb er geen. 'k Ben een man van Mechelen ». En weer volgde 't verhaal van vrouw en kinderen in Nederland.

Consult... Eindelijk kreeg de man een stuk papier... « Ga dan naar Nederland! » klonk het.

Deze beslissing was een heerlijke verrassing.

De boer mocht terug naar zijn hoeve... De Duitschers waren in verschillende streken zóó ijverig in 'tgevangennemen van burgers, dat

men er te Leuven geen raad mee wist. Men kon toch de gansche bevolking niet naar Duitschland voeren.

R. D... vergezelde zijn vrienden op de kar. Aan de Demer gekomen, was de brug half toegedraaid. Twee niet breede planken, eigenlijk dwarshouten, vormden de verbinding.

« 't Zal wel gaan als we de kar lossen », meende de boer.

't Linkerwiel bleef in 't spoor, 't ander wipte, gleed weg... en heel 't kraam 't water in. Gelukkig kwamen er helpers toegeschoten, om alles op 't drooge te brengen. Een bakkerstrog, die daar verzeild was geraakt, diende tot schuit. Met de natte vracht reed men verder. R. D... sliep bij den boer.

Den volgenden morgen zei deze tot hem: « Gij zijt soldaat... Ik mag u niet houden, als 't uitlekt, is het voor ons beiden gevaarlijk. 't Beste is, dat ge naar Nederland gaat. Ge hebt er nu toch een papier voor. Hier hebt ge nog vijf frank »

R. D... nam een hartelijk afscheid van zijn vrienden, want dat waren ze in die dagen van leed toch geworden. En nu maar verder! Eerste ontmoeting: een patroelje uhlanan.

Met de pet in de hand stond de vluchteling weer te buigen en hij stak de ruiters zijn papier toe.

De uhlanan zagen het in, bekeken den man en schoten in een lach. Dan trokken ze verder.

R. D... kon weldra een tram nemen. De ontvanger vertelde, dat het personeel nu tot eigen voordeel nog dienst deed, tot de kolen zouden op zijn. Een sukkelaar als een vluchteling wilde hij wel gratis meenemen. Dat viel dus mee!

Dien avond kreeg R. D... een slaappleats en een goed avondmaal vooraf — in een klooster van de Kempen.

Elf dagen had hij nu onder de vijanden doorgebracht. Ware 't niet van de « blauwe duiveltjes », dan was hij nog wel langer de boodschapslooper der Duitschers geweest, ginds te Heyst op den Berg.

Voor de grens ontmoette hij den volgenden dan nog een patroelje uhlanan. Zijn papier redde hem weer. En eindelijk drukte hij den Nederlandschen grond. Vrij weer!»

Weinige dagen later stond hij weer op eigen grond en wel bij de troepen te Antwerpen.

LIV.

DE GROOTE UITVAL.

De gevechten bij en de toestand te Leuven.

Leuven was, na de gruwelijke gebeurtenissen van Augustus, een sombere, treurige stad, met al het puin en de weinige, nog geheel verslagen inwoners.

Den 31^a Augustus had men in het hospitaal Sint-Thomas, waar een moedig personeel gebleven was, een proklamatie aan de bevolking opgesteld. Men had besloten een soort gemeente-

bestuur, een komiteit van notabelen te vormen.

De burgemeester was naar Holland gegaan, daar zijn leven te Leuven niet meer veilig was. De schepenen ook hadden, op één na, de heer Schmit, de stad verlaten.

Advokaat Marguery, gemeentesekretaris, die ook een nacht op de straat doorgebracht had, vroeg aan de hoogleeraren, die het hospitaal Sint-Thomas bestuurden, hun medewerking te verleen, om Leuven van anarchie en geheel en ondergang te redden.

Zoo ontstond het komiteit der notabelen.

Schepene Schmit verkeerde in doodelijken angst over het lot van zijn vrouw en kinderen, die door de Duitschers weggevoerd waren, en van wie hij niets meer gehoord had.

Hij ging hen dus opzoeken en droeg zijn bevoegdheid over aan professor Nerincx, die nu onderhandelingen aanknoopte met majoor van Manteuffel.

En zoo kwam men tot het opstellen van de proklamatie, waarop wij hierboven reeds deden. Daarin meldde men aan de bevolking, dat de Deutsche overheid beloofd had, de plundering en brandstichting te staken, en noodigde de inwoners uit terug te keeren en de gewone bezigheden weer op te nemen.

De proklamatie was onderteekend door de heeren Nerincx, voorloopig burgemeester; pater Valerius Claes, dokter Paul Debaisieux, dokter De Coninck, Charles de la Vallée-Poussin, Mgr. Deploige, ingenieur Pierre Helleputte, kanunnik Thiery, dokter Tits, Leon Verhelst.

Ziekenverplegers uit het hospitaal Sint-Thomas gingen het stuk verspreiden te Thienen, Brussel en in andere gemeenten, waar Leuvense vluchtelingen verbleven.

Den 1^o September vergaderde het komiteit voor de eerste maal op het stadhuis. Het stond voor een zware taak. Alle openbare diensten lagen stil. Gansche straten verkeerden in puin en plundersaars zwierven rond. Er bevonden zich slechts enkele honderden burgers in de stad.

Men vormde een vrijwillig politiekorps, groepen arbeiders om het puin op te ruimen, en verzekerde de bevoorrading in levensmiddelen.

Pater Valerius Claes en de architect Lucien Speder belastten zich met het begraven der doden. Eerst haalden ze de lijken weg van de burgers, die door de Duitschers op straat waren vermoord. Zekeren dag vonden ze een twintigtal lijken in een gemakput van een in aanbouw zijnd huis, op den hoek der Maria-Theresiastraat en de Thiensche vest. Dan zochten zij in het puin hen, die in de vlammen waren omgekomen. Het vaststellen der eenzelvigheid was dikwijls zeer moeilijk. Later ontgroeven ze hen, de slachtoffers, die voorloopig begraven waren.

Zoo lazen we zekeren dag, in het Hollandsch dagblad «De Tijd», van een der korrespondenten:

«Daar de jongste dagen mijn tijd bijna geheel in beslag werd genomen door de reportage betreffende, de Deutsche willekeur tegenover Z. Em. Kardinaal Mercier en de hardnekkig volgehouden onwaarheid van de «Maasbode» dat

«van vrijheidsberoving geen sprake is geweest», vond ik nog geen gelegenheid de roerende tooneelen te schetsen, welke ik de vorige week te Leuven bijwoonde bij de opgraving van de lijken der slachtoffers, die in de bewogen dagen van 25 en 26 Augustus gevallen zijn.

Ik had vernomen, dat de lijken, begraven rondom het standbeeld van Van de Weijer, zouden worden opgegraven ter vaststelling van de identiteit en ter bezorging van een waardiger rustplaats. Ik besloot onmiddellijk, mij uit Brussel herwaarts te begeven, temeer daar mijn kort bericht over deze begraafplaats in September j.l. van Duitsche zijde officieel werd tegengesproken. In de «Kölnische Volkszeitung» had een lid van het Duitsch algemeen bestuur te Brussel een verklaring afgegeven, dat daar geen burgers waren begraven.

Maar desondanks zouden ze nu worden opgegraven.

Het geluk was mij dienstig. Toen ik op het terrein te Leuven aankwam, was de kuil geopend en waren de eerste twee lijken er uit getrokken. Pater Valerius Claes, de bewonderenswaardige, eenvoudige Capucijner-monnik (reeds 96 lijken werden vroeger door hem begraven), gehuld in witte doktersjas en voorzien van gummi-handschoenen, haalde de lugubere overblijfselen van de menschelijke lichamen te voorschijn, daarbij geholpen door Lucien Spéder.

Als officieele autoriteiten waren bij de opgraving nog tegenwoordig: Alfred Nerincx, hoogleeraar te Leuven en waarnemend burgemeester; D^r Louis Maldague, professor aan de Universiteit; D^r Dieudonné, stadsgeneesheer; J. Simons, onderzoeksrechter, terwijl in den loop van den dag ook nog kwamen zien: prof. D^r Noyons, schepen de Munter, kolonel Lubbert, krijgscbef, en zijn adjudant, de hoofdkommisaris van politie Gilbert en advokaat Tielemans, lid van den gemeenteraad, allen van Leuven.

Het was een indrukwekkend tooneel. De straten, uitkomende op het Stationsplein, waren door de politie afgezet, zoodat het publiek op grooten afstand moest blijven; zelfs de Duitse soldaten mochten op de plaats der werkzaamheden niet blijven stilstaan. Een schildwacht bewaakte het graf der 16 Deutsche soldaten, die eveneens achter het standbeeld eene rustplaats hadden gevonden. Ruim 30 eenvoudige, houten doodskisten, geel geschilderd, stonden in de nabijheid van den kuil, om iederlijk, nadat het onderzocht was, terstond te kunnen opnemen en afsluiten.

Gelukkig stond er nog al wind, want de lucht, die uit den kuil opsteeg, was schier ondraaglijk. De voorwerpen, op de lijken gevonden, werden in een grauw zak gedaan, met een nummer er bij, welk nummer tevens op de kist werd geschreven van het daarin geschoven lijk. Twintig lichamen werden achtereenvolgens op deze wijze behandeld, allen gekomen uit dezelfde groeve van nog geen vier kubieke meter inhoud.

Op de afschuwelijkste manier waren klaarblijkelijk de lijken indertijd door en over elkaar geworpen, sommige ineen gevouwen, andere

met het hoofd omlaag. Met de grootste omzichtigheid moest worden gewerkt, want meestal was niet dadelijk te onderscheiden, bij welk lichaam hoofd, armen of beenen behoorden. De treurige inhoud van dezen menschonteerenden kuil vervulde al de aanwezigen met smartvolle ontzetting.

Ik bemerkte, hoe de Duitsche kolonel Lubbert den burgemeester terzijde nam, en ik hoorde, hoe de kolonel, de oogen strak op de groeve gericht, met bewogen stem zeide:

« Het is onbegrijpelijk, zulk een resultaat te zien, en dan te weten, dat ons volk met zooveel zorg, zoo goed onderwijs en zooveel beschaving is opgevoed! »

Het oprechte gezegde vervulde mij met evenveel deernis als deze uitspraak van zijn adjutant:

« Ik ben blij, dat ik destijds daar niet bij ben geweest. »

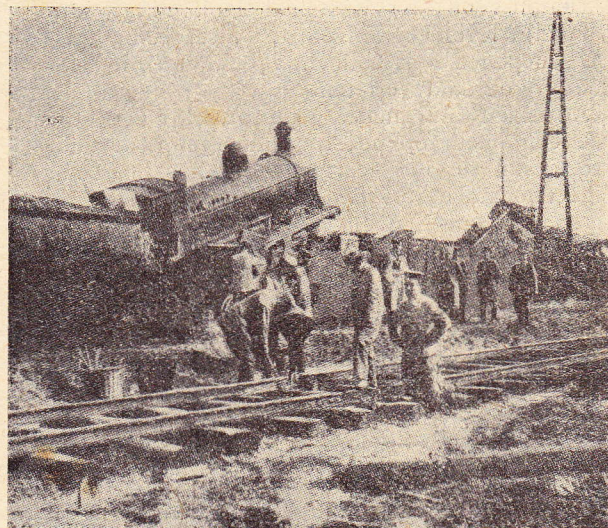
Professor Maldague, die tijdens de gebeurtenissen, in den morgen van 26 Augustus, in Leuven was, en toen, met zijn gezicht naar het station gekeerd, tusschen de gevangenen stond, waarvan er telkens werden weggehaald en doodgeschoten, kon evenmin zijn diepe ontroering verbergen. Hem was dien noodlottigen dag, op straffe des doods, verboden om te kijken, hoe de gruwelen plaats grepen; maar een vrouw, die naast hem stond, en in haar angst tóch omkeek, zag, hoe de weerlooze en radelooze slachtoffers op den buik moesten gaan liggen en dan met een schot in het hoofd, den rug of den nek werden afgemaakt.

Inderdaad vertoonden verreweg de meeste lijken wonden, veroorzaakt door kogels, op zeer korten afstand afgeschoten, en persoonlijk kan ik vaststellen, dat van vele slachtoffers de schedel was verbrijzeld, alsof die met den kolf van 't geweer was ingeslagen. De geneesheeren echter verklaarden, dat het bijna immer de uitwerking was der van dichtbij afgeschoten kogels. Sommige der slachtoffers vertoonden wijders nog de sporen van ruw geweld, want niet zelden vond men vele bajonetwonden en kogelgaten in één lichaam, terwijl zelfs bij één nog een gebroken arm en been werden vastgesteld. Twee lichamen vertoonden in 't geheel geen wonden, zoodat een latere lijkschouwing nog zal moeten uitmaken, of de dood al dan niet door verstikking heeft plaats gehad.

Niet om aan te zien was de hartverscheurende droefheid van sommige familieleden, wier man, vader of zoon tot dusver te Leuven werd vermist en tevergeefs opgespoord. Sommigen bleven maanden lang nog de hoop koesteren, dat de vermisten zich door de vlucht naar het buitenland hadden kunnen redden of in 'n Duitsch kamp gevangen zaten.

De weduwe Ertryck werd al dadelijk diep teleurgesteld, toen eerst haar man van 60 jaar en daarna haar zoon van 27 jaar uit den doodenput werden te voorschijn gehaald en onmiddellijk werden herkend aan de op de lijken gevonden voorwerpen.

Na een gewonden Belgischen soldaat, met een Duitsch verband om het been, en tot nog toe



De wilde trein.

niet herkend, vond men het lichaam van een knaap, naar schatting van ± 15 jaar.

Onmiddellijk kon men de identiteit van de volgende personen vaststellen: Charles Munckmer, geboren te Adelsheim, 30 Juli 1885, gehuwd met Amelie Marant; Edgard Bicquet; den gepensionneerden majoor Eichhorn, ruim 60 jaar oud, Belg, en uitvinder van de Eichhornpatronen (voor het schieten op korten afstand); A. van de Gaer; O. Candries; Madame A. Bruyninckx, geb. Aug. Mariën; Madame Perilleux, een dame van in de 60 jaar, en ten slotte Henri Decorte, uit Kessel-Loo.

Wie zal de ontroeringen, die zich van de omstanders van tijd tot tijd meester maakten, beschrijven? Het oog van de meesten onzer werd vochtig, toen er uit het modderige vestzakje van een jongen man een horloge te voorschijn kwam, dat, afgeveegd door pater Claes, tusschen glas en wijzerplaat, zuiver, rood bloed vertoonde, hetwelk waarschijnlijk, door bijkoming van een weinig water, in vloeibaren toestand was bewaard gebleven. En waarom beelden de handen van den griffier, die de voorwerpen moest opschrijven, op de lijken bevonden, toen hem werd opgegeven: « een paar kleine kinderschoentjes »?

Toen de kuil was geledigd, had men precies 20 lijken gevonden. Het was Donderdag avond, 5 uur, en men besloot de onderzoeken op Vrijdag 15 Januari voort te zetten. Aan de verzakkingen van den grond kon men zien, waar gegraven was, en door daar opnieuw de aarde weg te nemen, vond men dan ook nog 3 andere putten, waar te zamen nog 7 lijken in begraven waren, alle niet meer dan hoogstens 30 centimeter onder den beganen grond.

Die Vrijdag ochtend bereidde ons opnieuw de grootste ontroering en de diepste teleurstelling. In een kleinen kuil lagen twee lijken; het bovenste was dat van den werkman Henri de Corte, uit Kessel-Loo; daaronder, geheel in elkaar, het rampzalig overschot van den pastoor van Herent, den Z. E. Heer van Bladel. Som-